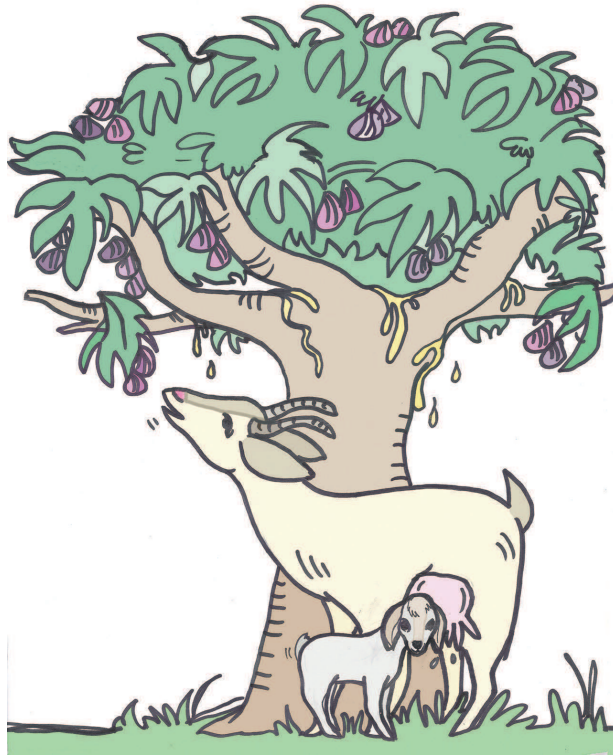

תרבות ישראל ומורשתו

כיתה ה' – עם וארצו

ארץ זבת חלב ודבש

אזורים ושנה ארץ

עם ישראל וארצו

באישור משרד החינוך
באישור המטה לתרבות ישראל

רכס

פרויקטים חינוכיים בע"מ

המדרשה
מוזיאון תולדות ישראל

המכון למורשת בן-גוריון

THE BEN-GURION HERITAGE INSTITUTE

משרד החינוך

אישור מס': 2482

אושר בתאריך: 2.9.12

אומרים ישנה ארץ

עם ישראל וארצו

מאושר על ידי משרד החינוך, אישור מס' 2482, ספטמבר 2012

עריכה מדעית: ד"ר תמר שדמי

עריכה פדגוגית: ד"ר אליעזר באומגרטרן

עריכה מגדרית: ד"ר גילת גופר

המדרשה באורנים

פיתוח וכתבייה: ד"ר תמר שדמי ודודן נשר

ניהול כללי: ד"ר נירה נחליאל

המכון למורשת בן-גוריון

פיתוח וכתבייה: ד"ר אליעזר באומגרטרן, ד"ר גילת גופר, אביגיל פלד ויואב שמוחי

ניהול כללי: דפנה ארבל

איור: אלה אוריאן

© 2012 כל הזכויות שמורות

לרכס פרויקטים חינוכיים בע"מ, למדרשה באורנים ולמכון למורשת בן גוריון

Printed in Israel 2012

רכס פרויקטים חינוכיים בע"מ

ת"ד 75 אבן יהודה 40500

טלפון 073-2550000 פקסימיליה 073-2550055

כתובתנו באינטרנט: www.reches.co.il

E-mail: main@reches.co.il

לפרטים ניתן לפנות:

המדרשה באורנים - אגף החינוך

טל: 04-9838753 שולוחה 117 או 118, bsmidrasha@hamidrasha.org.il

המכון למורשת בן גוריון - מערך פיתוח תוכניות לימודים

טל: 08-6592111, samuchy@bgu.ac.il

תמונות בספר: לשכת העיתונות, ארכיון קק"ל, אתר www.123rf.com,
אתר www.dreamstime.com, ויז'ואל פוטו ואתר www.corbis.com

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר, כל חלק שהוא מספר זה. שימוש מסחרי, מכל סוג שהוא, בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט. אלא ברשות מפורשת בכתב מן המו"ל.

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל החומר ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות. אם יובא הדבר לידיעתנו נפעל לתקנו במהדורות הבאות.

מסת"ב 978-965-403-986-4 ISBN

תוכן העניינים

מבוא	7	שער שלישי: ירושלים	79
א. היינו כחולמים	13	א. ירושלים שבלבבות	81
ב. יחד נלכה נשובה	29	ב. ירושלים – טבורו של עולם	86
ג. אנו אוהבים אותך מולדת	36	העליה לרגל לירושלים בתקופת	92
א. ברוכים הבאים אל בית המדרש	47	בית המקדש	92
מהו בית מדרש?	47	ירושלים של מעלה וירושלים	98
איך צריך להתווכח?	49	של מטה	98
מהי חברותא?	51	שמותיה של ירושלים	100
מהו מדרש?	53	לשנה הבאה בירושלים הבנויה	102
ספר האגדה	58	שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון	102
מהו ספר האגדה?	60	אעוף כמו יונים	107
שבילים בספר האגדה	65	שיר שהוא כבן אלפיים ובכל	107
מולדת וארץ אבות	69	יום חדש	113
ארץ חמדה	72	ירושלים שלי, שלך ושלכם	115
מצוות יישוב ארץ ישראל	74	שלוש הדתות וירושלים	119
ייחודו וטיבו של עם ישראל	76	ירושלים בירת ישראל	122
		ירושלים הבנויה – בין חזון למציאות	129
		שער רביעי: סמלים לאומיים	135
		א. מהו סמל?	138
		ב. סמלים לאומיים	140
		דגל ישראל	142
		סמל המדינה	145
		המנון – התקווה, ההמנון הלאומי	152
		של ישראל	152
		העשרה - "התקווה" לא לבד -	155
		המנונים אחרים	155
		שער ראשון: ארץ אהבתי	11
		א. ירושלים שבלבבות	81
		ב. ירושלים – טבורו של עולם	86
		העליה לרגל לירושלים בתקופת	92
		בית המקדש	92
		ירושלים של מעלה וירושלים	98
		של מטה	98
		שמותיה של ירושלים	100
		לשנה הבאה בירושלים הבנויה	102
		שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון	102
		אעוף כמו יונים	107
		שיר שהוא כבן אלפיים ובכל	107
		יום חדש	113
		ירושלים שלי, שלך ושלכם	115
		שלוש הדתות וירושלים	119
		ירושלים בירת ישראל	122
		ירושלים הבנויה – בין חזון למציאות	129
		שער שני: היצירה היהודית	45
		א. ברוכים הבאים אל בית המדרש	47
		מהו בית מדרש?	47
		איך צריך להתווכח?	49
		מהי חברותא?	51
		מהו מדרש?	53
		ספר האגדה	58
		מהו ספר האגדה?	60
		שבילים בספר האגדה	65
		מולדת וארץ אבות	69
		ארץ חמדה	72
		מצוות יישוב ארץ ישראל	74
		ייחודו וטיבו של עם ישראל	76

203	ה. אביב	156	ג. נשיא המדינה
206	◀ פסח – חג האביב		◀ אתר האינטרנט של בית הנשיא -
209	◀ המסע לארץ ישראל		מה לומדים ממנו על הנשיא ועל
	◀ יום העצמאות – ורק מקום אחד	158	החברה הישראלית?
211	רצינו ואהבנו		◀ הבחירה במילה "נשיא"
214	ו. קיץ	160	ומשמעותה הסמלית
215	◀ שבועות – חג הבאת הביכורים		◀ אישיותו של הנשיא והערכים
		162	המוקרנים ממנה
218	סיכום		
		165	שער חמישי: מחזור הזמנים
219	מראי מקום	167	א. מי אכל את הירח – הזמן היהודי
		167	◀ בריאת הזמן בתורה
		171	◀ קידוש החודש
		173	◀ ברכת החודש
		174	ב. חודשים, עונות וטבע בלוח השנה העברי
		177	ג. סתיו
			◀ סימני תשרי – בין ראש השנה
		177	ליום כיפור
		180	◀ ראש השנה והשופר
		182	◀ חג הסוכות – חג האסיף
		186	◀ בקשת גשמים: ז' בחשוון
			◀ כ"ט בנובמבר – ההצבעה על
		192	חלוקת ארץ ישראל לשתי מדינות
		194	ד. חורף
		194	◀ מה מספרות לנו החנוכיות שלנו?
			◀ ט"ו בשבט – טעמה של ארץ
		198	ישראל
		201	◀ פורים והעדלאידע

כלי עבודה מרכזיים בספר:

שאלות אישיות והבעת עמדה

באופן אישי

משימות יצירה

מחשבה יוצרת

שאלה להתייחסות של כל אחד מהמשתתפים, ללא דיון

בסבב

עבודות חקר ועריכת ראיונות

יוצאים לשטח

פענוח והבנה של מקור מדרשי

אל המדרש

משימה המביאה את נושא הנלמד לביטוי מעשי

הולכה למעשה

פעילות ולימוד בקבוצות

באחריות

פעילות המשלבת איתור מידע מהאינטרנט

דרך הרשת

הכרעה בין שתי עמדות

בין את עמך

חידות, תשבצים ומשחקים

שכל וששועים

הכרעה בין שני ערכים

הפניה לשיפוטכם

את האוברת "אומרים ישנה ארץ" ילדו שיחות בין שני ילדים בני
גילכם, וסבתא שלהם. השלושה אוהבים לבלות יחד, לטייל בארץ,
ולשמוע מסבתא סיפורים על מה שהיה פעם.

טל

תלמידת כיתה ה', בת דודה של הלל, נכדה של סבתא מזל. אוהבת
לשחק כדורסל ולפתור תשבצים.

הלל

תלמיד כיתה ה', בן דוד של טל, נכד של סבתא מזל. אוהב בעלי
חיים ומשחקי מחשב.

סבתא מזל

בת 67, עלתה לארץ כילדה ממרוקו, אלמנתו של סבא שלמה
שעלה לארץ מאיטליה, סבתא של טל והלל. אוהבת לרקוד ולבשל.
יש לה סנאית מעופפת בשם פיסטוק.

פיסטוק

סנאית מעופפת, שייכת לסבתא מזל. אוהבת פיצוחים מכל
הסוגים, שובבה מאוד.

יהודי אינו זר ונוכרי או מהגר בארץ ישראל. בעלותו לארץ הוא שב למולדתו. עם ישראל הורחק אבל לא ניתק מארצו.

דוד בן גוריון, מבחן הביצוע, במערכה

האל: את יודעת, אל, הדברים האלה שאמר בן גוריון לזרמים לי לחשוב על העניין הזה, בצבם, זה די מוזר שעם ישראל לא התנתק מארץ ישראל. הרי העם היהודי היה מפוזר ברחוב ארצות במשך 2,000 שנה, מאז אורבן בית המקדש השני...

אל: כן, באמת די מדהים שהעם היהודי זכר את ארץ ישראל 2,000 שנה. אמנם ברור שהיו הרבה יהודים ששכחו, והרבה יהודים שבכלל הפסיקו להיות יהודים, והשתלבו בעמים אחרים בארצות שבהן הם חיו, אבל עדיין נשאר אלק גדול מהעם היהודי שהמשיך לזכור את ארץ ישראל והרעיוש שהיא הארץ שלו!

האל: תאמיני לי שאני לא מבין איך זה יכול להיות. הרי אני למשל, שעברתי דירה בגיל חמש, ובהתחלה השבתי שאמשיך להרגיש חיפאי כל החיים, כבר בקושי זוכר מה היה באיפה. אפשר להגיד שאני התנתקתי מחיפה בתוך חמש שנים, אז איך זה שהעם היהודי לא התנתק מארץ ישראל 2,000 שנה?!

טל: קשה לי אפילו להבין מה זה בדיוק 2,000 שנה...

האל: בואי נעשה משבון. אם כל 25 שנה הן דור, זאת אומרת, כל אדם מוליד ילד בערך בגיל 25, אז לפני 2,000 שנה זה כשמי סבא של סבא של סבא שלנו - צריך להוסיף עוד שיהיו 40 סבא של סבא...

טל: אתה יודעת מה, אם כבר מדברים על סבים, בוא נשאל את סבתא, הרי היא נולדה במרוקו, מעניין אם היא הרגישה קשר מיוחד לישראל.

האל: תגידו, סבתא, למה את עלית לארץ?

סבתא מל: אחידים, אני עליתי כשהייתי בת שבע עם ההורים ועם האחים והאחיות. ברור שלא בהרתי בזה בעצמי... אבל אני יכולה לספר לכם, ממה שמעתי מאבא שלי ממיה זכרו לברכה ומאמא האהובה שלי אביגיל זכרה לברכה.

טל: כן, סבתא, תספרי לנו...

סבתא מל: אבא שלי תמיד סיפר על הכיסופים ועל הגעזועים לארץ. כשהיו במרוקו שרו פיוטים והתפללו למזרה לארץ, תמיד אלמו שיום יבוא והם יאצרו. ולאחר שקמה מדינה יהודית בארץ ישראל, הם באמת עלו לארץ.

האל: מה זאת אומרת "אלמו שהם יאצרו", הרי הם אלף פעם לא היו כאן, לא?!

סבתא מלל: נכון, אבל הם החלישו שהם מוצרים לארץ אבותיהם, לארץ הקודש. אני זוכרת את אמא בוכה ומנשקת את עפר הארץ. כשראיתי שאמא בוכה פרצתי גם אני בבכי... ואז אבא פרץ בצחוק, הניף אותי בזרועותיו, ואמר את הברכה: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והלחנו למצאן הזה". הוא בירך את האל שזיכה אותי לעלות לארץ ישראל.

סל: אז מה, סבתא, כל יהודי מרוקו עלו לארץ שהתגעגעו אליה כל כך?

סבתא מלל: לא, לא כולם עלו. אפילו סימון, אחי הצדוק, נסע למחוז בפריז ונשאר לשור בצרפת. אפילו שגם הוא התפלל בכל יום למזור לירושלים. כנראה לא אכפת לו להמשיך להתפלל ככה עד היום, ולבוא לישראל רק בלשים...

הלל: טוב, אני יכול להבין שלא לכל היהודים חשוב כל כך להיות כאן, אחרי הכול גם ככה אמנו העם היחיד עם סיפור כזה...

סבתא מלל: כן, יש לנו סיפור מיוחד. מוצר, אבל נפלא. אני לא הייתי ממליפה אותו בסיפור של אלף עם אחר. זה סיפור שהפרקים שלו משתרעים על פני דורות ועל פני ארצות שונות...

סל: ועכשיו אמנו נמצאים בתוך הפרק שבו העם חזר לארצו אחרי 2,000 שנה! איזה מלל שנועדנו בפרק הזה של הסיפור!

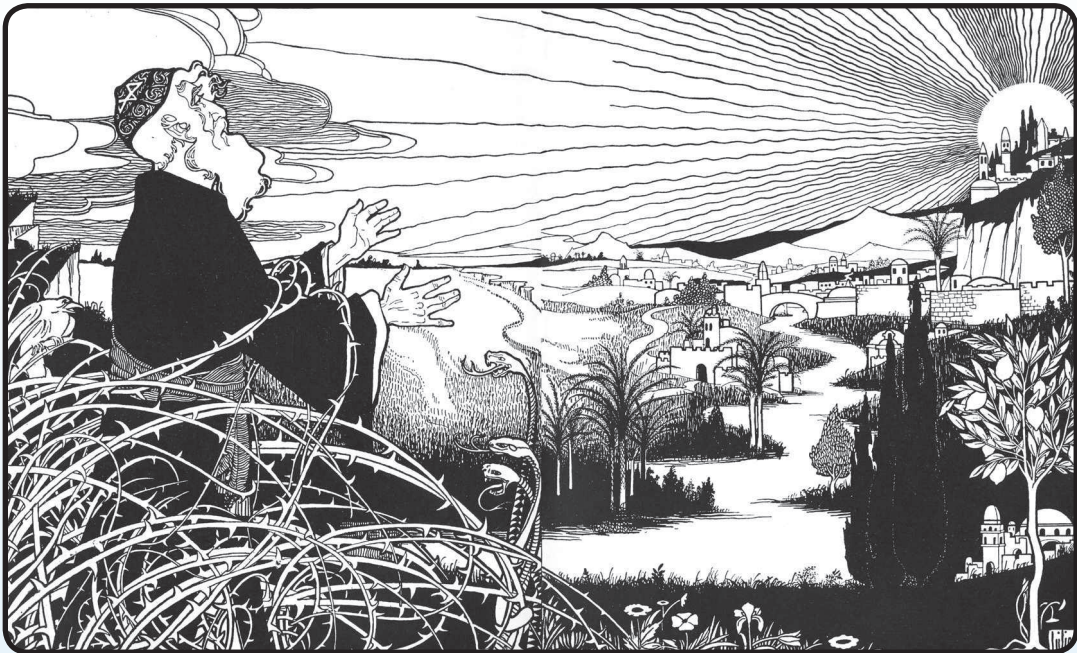
הלל: נו באמת, סל, אל תעשי מזה כזה סיפור...

שער ראשון: ארץ אהבתי

פתיחה

אל: האל, תראה מה מצאתי!

מאיי היהודי, אפרים משה ליליין, 1903

האל: וואו, איזע יופי, סבתא, מי צייר את זה?

סבתא מאל: צייר שטאן אפרים משה ליליין, הוא היה צייר ציוני שמי לפני 100 שנה בערך.

האל: בואו נסתכל רגע, מה בעצם מצויר כאן?

אל: אני רואה יהודי דקן שכבול בסבך קוצים.

האל: תראי, יש למטה שלושה נחשים שנראים כאילו עוד רגע יכישו אותו!

טל: והוא מסתכל למרחק, נראה לי שהוא מסתכל על ירושלים...

סבתא נחל: תראו, שם מעל ירושלים צורת השמש, ומעליו יש עננים.

טל: נראה כאילו הוא רוצה ללכת לשם, אבל לא מצליח. הוא ממשיך להתעצבן ולהתעצבן, אבל לא יכול לזוז.

האל: נראה כאילו שם הכול טוב.

טל: אז אם בארץ ישראל הכול טוב, איפה הוא בעצמו נמצא? ולמה הוא לא הולך לשם?

1. היכן לדעתכם נמצא האיש?
2. מה מונע מן היהודי מלעלות לארץ?

האל: אולי המשפחה שלו רוצה להישאר שם, והוא לא רוצה להיפרד ממנה וזה כובל אותו, לא קל לעבור לארץ חדשה, זה מפחיד.

טל: ואולי הוא אושב שהוא צריך למכור למשי ולא לעלות לפי האלטה אישית שלו, הוא יהודי דתי, אולי הוא מחכה שאנשים יעשה את השינויים באיום שלו.

3. נוסף על הצעותיהם של טל והלל, מה עוד יכול לדעתכם לכבול את היהודי שחי בחוץ לארץ, ולמנוע ממנו מלעלות לארץ?
4. מה הם הדברים שמפחידים אותו?
5. מה מסמלים הפרטים השונים המופיעים בציור (הנחשים, הזקנה של היהודי, הבגדים שהוא לובש, הידיים המושטות לפנים, הקוצים, העננים שמעל ראשו, קרני השמש, עצי התמר)?

יוצאים לארץ

ערכו סקר קצר בהפסקה בחצר בית הספר, ושאלו: מה מציין המושג "ציון"?

בספר תהילים, מזמור קכ"ו, מתואר חלומם של הגולים בבבל לשוב לציון.

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֻלְמִים.

ב אֲזַיְמָלָא שְׁחֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רָנָה אֲזַי
יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי.

ג הַגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֻחִים.
ד שׁוּבָה אֶת שְׁבִיתֵנוּ כְּאִפְּקִים בְּנֶגֶב.

ה הַזֵּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרָנָה יִקְצְרוּ.

ו הַלֹּדֶז יִלְדוּ וּבָכָה נִשְׂא מְשֻׁךְ הַזֶּרַע בָּא

יבֹא בְּרָנָה נִשְׂא אֶלְמָתֵיו.

פירושי חזקוני:

ה' - כך נהוג לכתוב את שמו של אלוהים, במקום השם הכתוב בתנ"ך י-ה-ו-ה, שאותו על פי המסורת אסור לכתוב או להגות.
כְּאִפְּקִים בְּנֶגֶב - אפיק הוא ערוץ נחל. ערוצי הנחלים בנגב יבשים בדרך כלל, אבל כאשר יורדים גשמים לעתים רחוקות, זורמים מי הגשמים בעוצמה רבה בערוצים, והופכים לשיטפון.

נִשְׂא מְשֻׁךְ הַזֶּרַע - מי שמחזיק בכלי הזריעה או מושך אותו, בוכה מרוב כאב או בגלל דאגה שהחיטה תעלה יפה.
נִשְׂא אֶלְמָתֵיו - הקוצר את השדה שמח ביבולו.

שיטפון בנגב

1. על מה חולמים הגולים?
2. מה פירוש הביטוי "שיבת ציון"?
3. איך מתארים הגולים את שמחתם כשישובו לציון?
4. למה השיבה לציון מתוארת במילים "כאפיקים בנגב"? היכן בארץ נמצא הנגב, ומה מאפיין אותו?
5. אילו תחושות מעורר בכם הפרק? של עצב וצער או של שמחה וגאולה?

באגדות

- שתפו את חבריכם במשהו שאתם חולמים שיקרה, ואיך תרגישו כשיתגשם חלומכם.
- א. במהלך שנות הגלות הרבות התפתח המנהג לצרף את הפרק הזה, המכונה "שיר המעלות", לברכת המזון בשבתות וחגים. מדוע, לדעתכם התפתח מנהג זה?
- ב. מאז הקמת המדינה יש הנוהגים לשיר את "שיר המעלות" ביום העצמאות במנגינת "התקווה". מה הקשר לדעתכם בין "שיר המעלות" ל"התקווה"?
- ג. האם לדעתכם התגשם החלום שעליו מדובר ב"שיר המעלות"?
- שתפו את חבריכם: איך הרגשתם, בכיתה, שירו את השיר במנגינת "התקווה" בקיץ, ושתפו את חבריכם: איך הרגשתם?

משנה יוצרת

- בחרו בשורה או במשפט מהמזמור וציירו אותו.

ארץ טובה ורחבה

בגברותא

חזרו שוב למזמור קכ"ו.

- א. למה מתגעגעים הגולים על פי שני הפסוקים האחרונים?
- ב. מדוע לדעתכם זהו הדבר שאליו הם מתגעגעים ביותר?
- ג. מדוע הזרע זורע בדמעה, ומדוע הקוצר קוצר ברינה?

מאשה יוצרת

חברו שני קטעי יומן קצרים: אחד של עובד אדמה ביום שבו הוא זרע את אדמתו, ואחד ביום שבו הוא קוצר את שדהו. תארו את מחשבותיו, את חששותיו, את ציפיותיו ואת תחושותיו בשני הימים האלה.

© לע"מ, עמוס בן גרשום

© לע"מ, פריץ כהן

© לע"מ, זולטן קלוגר

הזריעה והקציר מסמלים את הימים שבהם ישבו היהודים בארצם, והתפרנסו מעבודת האדמה. כאשר היה להם יבול טוב, הם הכינו את מזונם מפרי הארץ, והרגישו ביטחון כלכלי. על שפע היבול ועל תחושת השובע הם חיברו ברכת תודה, שנאמרת עד היום כאשר מסיימים ארוחה משביעה ומזינה - ברכת המזון.